

Informatie 2007, 13-14 september 2007, Gent

13 september 15.30u

Zoeken in de ideale, digitale jeugdbibliotheek

Marian Koren,
hoofd van het Wetenschappelijk Bureau
Vereniging van Openbare Bibliotheken, Nederland

Presentatie samen met Friso Visser, Hoofd Bibliotheek NL
Vereniging van Openbare Bibliotheken, Nederland

Hoe ontwerp je een digitale jeugdbibliotheek waarin kinderen graag en gemakkelijk kunnen zoeken en vinden? In deze presentatie gaan we na hoe zoekstrategieën van kinderen onderzocht worden en wat de resultaten zijn als je hen betreft bij het onderzoek. Daarbij bespreken we het prototype ontwikkeld in ditzelfde kader van het Nederlandse project Digitale Jeugdbibliotheek

Zoeken in de ideale, digitale jeugdbibliotheek

1. Kinderen die vragen...

Een bekend gezegde luidt: 'Kinderen die vragen... worden overgeslagen'. Kennelijk houden we niet van kinderen die vragen. Op zijn allervriendelijkst antwoorden we: 'Wacht maar, later... tot je groot bent.' Dat is de doodoener die kinderen het originele en authentieke vragen wel moet afleren. Bijzonder is ook dat in het onderwijs vragen van kinderen omgebogen worden naar het leren stellen van de *juiste* vragen. Wat een kind, een mens, werkelijk interesseert, komt zo steeds minder aan bod. Een leven lang leren in de oorspronkelijke betekenis van mens-ontwikkeling wordt maatschappelijk omgebogen naar leren wat economisch bruikbaar is en maatschappelijk inpasbaar. Maar gelukkig zijn er nog openbare bibliotheken, met de universele opdracht om mensen te begeleiden in alle fasen van hun leven, in hun behoeften aan informatie, educatie en cultuur. Hoe vervullen zij het universele grondrecht van toegang tot informatie en het recht op vrijheid van meningsuiting. Komen zij tegemoet aan kinderen die vragen? Helpen zij kinderen zoeken naar informatie? Hoe ziet die dienstverlening er idealiter uit ook als het gaat om de digitale vorm van de jeugdbibliotheek?

Dit moge dienen als inleiding op de vragen die een Nederlands project wil beantwoorden. Hoe ontwerp je een digitale jeugdbibliotheek waarin kinderen graag en gemakkelijk kunnen zoeken en vinden? Hoe kunnen we zoekstrategieën van kinderen onderzoeken en wat zijn de resultaten zijn als je hen betreft bij het onderzoek? Hoe ziet een prototype van de ideale, digitale jeugdbibliotheek eruit?

Onderstaand volgt eerst een aantal aspecten die het onderzoek en project in bredere context plaatsen. Vervolgens wordt ingegaan op de verschillende componenten van het project.

a) Wat vragen kinderen?

In de aandacht voor klantengroepen, informatiebehoeften en bibliotheekgebruik, ontbreekt het voornamelijk aan goede gegevens over de jongere gebruikers van de bibliotheken. Hoewel kinderen een groot deel van de leden vormen, is er veel minder bekend over wat ze zoeken, waarin ze interesse hebben en wat de bibliotheek in dit opzicht kan betekenen. In het algemeen moet geconstateerd worden dat er het afgelopen decennium weinig over het jeugdbibliotheekwerk in de vakbladen geschreven is, en vakontwikkeling op haar best ondergronds of onzichtbaar is verder gegaan. Dit lijkt ook internationaal te gelden, getuige bijvoorbeeld het recente kennisonderzoek van Kerstin Rydsjö uit Zweden dat de wetenschappelijke productie inclusief scripties op dit punt heeft geanalyseerd. Ook de algemene discussies in Nederland over de vernieuwing van de informatiefunctie leken bijna aan het jeugdbibliotheekwerk voorbij te gaan.

Om een impuls te geven voor kwaliteitsverbetering en vernieuwing van het jeugdbibliotheekwerk liet de Vereniging van Openbare Bibliotheken onderzoek doen naar het inlichtingen- of informatiewerk voor kinderen. Het komt nogal eens voor dat bij bezuinigingen de aparte inlichtingenbalie voor kinderen het eerst sneuvelt. Niet minder uitzonderlijk is dat bibliotheken geen afzonderlijke jeugdbibliotheecaris meer aanstellen of de jeugdbibliotheecaris tevens inzetten voor andere taken. Kortom, het jeugdspecialisme is bedreigd. Kunnen kinderen in de jeugdbibliotheek met hun vragen

terecht en krijgen ze adequaat antwoord? Vinden ze de weg naar de informatiebalie, durven ze vragen te stellen aan de medewerkers, het personeel dat misschien geen speciale kennis en vaardigheden heeft betreffende behoeften en omstandigheden van jeugdige leden of een diepgaande kennis van de jeugdliteratuur. Bibliothecarissen merken op dat kinderen veelal vragen naar materiaal in verband met opgaven en werkstukken voor school. Maar ze kunnen ook kennis willen verwerven op eigen kracht, vanuit eigen interesses. Daarover weten we heel weinig. Daarom is onderzoek naar wat kinderen vragen in de bibliotheek van belang. Dit geldt des te meer als er ook een aanbod voor vraagbeantwoording via de virtuele (jeugd)bibliotheek ontwikkeld wordt.

b) Onderzoek

Het uitgevoerde onderzoek (Koren, 2003) biedt een aantal aanknopingspunten om op dergelijke vraagstukken in te gaan. Uit de overkoepelende probleemstelling 'Waarnaar vragen kinderen in de bibliotheek?' werd een aantal vragen afgeleid die de aspecten van inhoud, vraagformulering, antwoordformulering, aanleiding tot vragen en relevantie van de antwoorden in kaart brachten. In aansluiting op twee vergelijkbare Scandinavische onderzoeken, in Denemarken (1987) en Zweden (1997) is een zelfde onderzoeksmodel gehanteerd. Enige extra hulp met name met het oog op methodiek van interviews en observatie werd verleend door Prof. W. Koops, (Ontwikkelingspsychologie, Universiteit van Utrecht) In totaal namen 15 bibliotheken deel aan het onderzoek. Drie ervan werd uitvoerig bestudeerd, met observaties ter plaatse. In totaal werden 2330 vragen gedurende een maand en bovendien bibliotheekpersoneel en 77 kinderen geïnterviewd. riemaal door de onderzoeker geobserveerd.

Resultaten

Uit de algemene resultaten bleek dat meer meisjes dan jongens stellen vragen in de bibliotheek. Kinderen van alle leeftijden (het onderzoek was gericht op kinderen tot 16 jaar) stellen vragen, maar vanaf 8 jaar neemt dat toe met pieken rond 10-12 jarigen en de 16 jarigen. Jongere kinderen worden vaak begeleid. De diversiteit van de vragen die worden gesteld is enorm. Ze variëren van nogal vaag (iets over dieren) tot zeer specifieke titels. De meest vragen gaan over onderwerpen (61%), een derde over titels of auteurs (31%).

De manier waarop de bibliotheek met de vragen omgaat is verschillend: onmiddellijk naar de kasten lopen, eerst naar de catalogus, internet raadplegen, verwijzen naar de volwassenenafdeling. In het algemeen werd internet (in 2001) niet veel gebruikt.

Ongeveer de helft van de kinderen begint met in de kasten te zoeken, begeleid door de etiketten op de boekruggen. De andere helft gebruikt de catalogus en lijkt te weten hoe deze te gebruiken. De catalogi zijn echter niet kindvriendelijk (typefouten, beginnen met de achternaam van de schrijver, geen lidwoorden in de titel/auteursnaam etc. De meeste kinderen vinden het moeilijk om van de catalogus naar de juiste plank te gaan, ondanks algemene of meer ontwikkelde plaatsingssystemen. In het algemeen zijn de kinderen tevreden met de collecties; soms vragen ze meer exemplaren van populaire titels. Over het algemeen zijn ze nogal welwillend en begrijpen heel goed dat boeken geleend kunnen zijn door een andere gebruiker. Er wordt weinig gereserveerd of alternatief geboden als het gevraagde materiaal niet beschikbaar is. Van de gevraagde fictie kon 29% niet worden gevonden! Kinderen waarderen het zeer als ze merken dat de bibliothecaris zich extra inspant, nog eens in de computer kijkt, op zoek gaat in het magazijn, een reservering maakt etc.

De geïnterviewde kinderen kwamen ook met suggesties voor verbeteringen in bewegwijzering, themakasten en meer computers.

c) Typen vragen

Uit het onderzoek kwamen verschillende soorten vragen naar voren. De meeste vragen hebben met school te maken (60%) en dat kan al vroeg beginnen: een spreekbeurt houden op vijfjarige leeftijd over een onderwerp als zwemmen (maar de kinderen kunnen dan nog niet lezen!). De vragen over onderwerpen hebben meestal met school en huiswerk te maken. Van alle 'school-vragen' heeft 26% betrekking op een spreekbeurt, 8% op een spreekbeurt over een boek, 36% voor het maken van een opstel, 2% voor projecten en 27% is gerelateerd aan de school in het algemeen.

Wat niet over school gaat (40%) komt voort uit eigen interesses van de kinderen (65%), hobby (8) of een tip van een ander kind of school (7%).

Als je de vragen en antwoorden relateert aan het SISO kunnen de meeste geplaatst worden in de rubrieken biologie, geschiedenis, landen en volken, taal en literatuur. Opmerkelijk is dat over een aantal onderwerpen goede informatie voor kinderen ontbreekt.

In bovenstaand en eerder onderzoek o.a. door Melinda Gross komt naar voren dat een onderscheid kan worden gemaakt tussen vragen die met school te maken hebben, en vragen die door kinderen uit eigen interesse worden gesteld. Melinda Gross spreekt in het eerste geval van 'imposed queries', opgelegde vragen. De zoekstrategieën verschillen voor deze typen vragen. Ze zijn vaak moeilijker door de bibliotheek te beantwoorden omdat het kind niet altijd de context van zo'n schoolopdracht kan aangeven. Het is immers de leraar die in feite vraagt. Het is interessant om na te gaan of het zoekproces wordt vergemakkelijkt in de digitale jeugdbibliotheek. Kunnen de zoekstrategieën worden ondersteund door associatief browsen, het aanbrengen van thema's e.d.?

Of is er sprake van een bepaald type vragen dat juist meer in de digitale jeugdbibliotheek gesteld en beantwoord wordt? Kan er een vergelijking gemaakt worden tussen de vragen die aan het fysieke inlichtingenbureau worden gesteld en de vragen die de digitale Aladin te beantwoorden krijgt?

Uit onderzoek naar het Deense equivalent *Spørg Olivia* weten we dat daar ook zeer persoonlijke vragen worden gesteld. Die gaan al meer in de richting van de Kindertelefoon.

d) Maatschappelijk kader: VN Verdrag

Openbare Bibliotheken opereren in een maatschappelijk kader. Uiteindelijke grondslag is het universele recht op informatie zoals geformuleerd in artikel 19 van de universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) dat in internationale verdragen en nationale grondwetten is vastgelegd. Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind bevestigt nadrukkelijk de rechten van het kind op vrijheid van meningsuiting (artikel 13) en toegang tot informatie (17). Het geeft ook aan dat kinderen een stem hebben in alle zaken die hen aangaan: artikel 12 eist de participatie van kinderen aan maatschappelijk processen en activiteiten.

Een van de aanbevelingen uit bovengenoemde NBLC onderzoek luidde:

"Kindperspectief: Kinderen ontwikkelen hun eigen kijk op de bibliotheek, aan de hand van hun ervaringen. Ze zijn daarbij ten dele afhankelijk van de kijk die de bibliotheek heeft op kinderen. Deze onderlinge beeldvorming beïnvloedt het proces van informatie zoeken en de dialoog bij de informatiebalie, de cataloguscomputer en de kasten. Kinderen worden nog teveel als groep benaderd, niet als individu en mens in ontwikkeling. Het eigen kindbeeld van de bibliotheek zou explicieter aan de orde moeten komen in werk- en vakoverleg. Het ontwikkelen van een kind-perspectief: 'denken en beroepsmatig handelen vanuit het kind zelf' zou een nieuwe professionele stap moeten zijn."

2. Theorievorming Vragen en zoeken

a) Informatiebehoeften

Verschillende auteurs merken op dat we zo weinig van kinderen weten, en nog minder van hun informatiebehoeften. Shenton (2004a) beschrijft in een handzaam artikel waarom we zo weinig weten van de informatiebehoeften van kinderen. Het is lastig om een onderzoekssituatie te scheppen die betrouwbare gegevens oplevert. Hoe maak je als (vreemde) onderzoeker contact met de kinderen; hoe help je hen hun eigen positie te beschermen; hoe stel je vragen die door de kinderen begrepen kunnen worden. Vanwege deze hindernissen wordt wel gebruik gemaakt van enquêtes, of panels in de klas, of van antwoorden namens het kind door ouders. Hoe jonger het kind, des te moeilijker is het onderzoek naar werkelijke informatiebehoeften.

b) Informatiebronnen

Uit eerder onderzoek naar welke informatiebronnen kinderen gebruiken komt naar voren dat het praktisch is om onderscheid te maken tussen mens-gebaseerde en objectgebaseerde bronnen. (Madden, 2006). Aanvankelijk zoekt het kind naar de dichtstbijzijnde menselijke informatiebronnen, die het vertrouwt. De ouders spelen de belangrijkste rol in de opvoeding. Later komen daar de invloeden van leeftijdgenoten bij. In het algemeen vertrouwen de kinderen op deze menselijke informatiebronnen en twijfelen niet aan de accuraatheid. Wat de institutionele informatiebronnen betreft speelt de bibliotheek wel een rol. Kinderen en jongeren lijken echter de meest gerede informatiebron, dus wat dichtbij en gemakkelijk is als eerste te gebruiken.

c) Zoekcontext

Het proces van informatie zoeken is uitvoerig beschreven door Carol Kuhlthau. Zij onderscheidt een aantal stadia in het zoekproces, en geeft daarbij aan wat de rol van de bibliothecaris in de verschillende stadia zou moeten zijn. Vaak wordt het door haar ontworpen model als algemeen model voor zoekstrategieën aangehaald. Hier zij er echter op gewezen dat het vooral gaat om informatie zoeken in het kader van schoolopdrachten. Het is de vraag of de voorgestelde interventies door de bibliothecaris ook toepasbaar zijn als het gaat om vragen die kinderen uit eigen interesse stellen. De

context, tijdsdruk, mogelijkheid van alternatieven etc. zijn immers verschillend en beïnvloeden de zoekstrategieën. Biedt de digitale jeugdbibliotheek uitkomst, vooral als zij zich als bibliotheek voor de vrije tijd aanbiedt?

d) Informatie zoeken

Shenton geeft in een ander artikel uit 2004 (2004b) aan welke onderwerpen aan de orde zijn als je het informatiezoekgedrag van kinderen en jongeren wilt onderzoeken. Hij komt tot deze reeks van aspecten op basis van een analyse van methodes, oriëntaties en strategieën gebruikt in eerdere studies. Het is belangrijk om verschillende onderwerpen te onderscheiden: informatie zoeken wordt gedefinieerd als een actie ondernomen door een individu om boodschappen te localiseren om een waargenomen informatiebehoefte te ledigen. Dat is iets anders dan de informatiebehoefte van kinderen en jongeren in kaart brengen, of bijvoorbeeld bekijken of /hoe ze gebruik maken van de materialen die ze gevonden hebben.

In de studie naar informatiezoeken door kinderen, is het van belang het doel van de studie goed voor ogen te houden: gaat het om beroepsmatige kennis, of om betere instructie te geven. Gaat het erom kinderen succesvoller te laten zoeken of om een beter ontwerp van een (digitale) dienst. Of wil men nagaan of de manier van informatiezoeken op school of met de computer op dezelfde wijze verloopt. Andere vragen die gesteld kunnen worden betreffen de focus van het onderzoek: (gaat het om waar kinderen zoeken en welke bronnen ze gebruiken, of hoe ze zoeken en welke strategieën ze gebruiken. Andere keuzes die gemaakt moeten worden betreffen de rol van de onderzoeker en het type onderzoek (longitudinaal of incidenteel) en op welke wijze gegevens verzameld worden: enquête, observatie, focus groepen, een-op-een interviews, hardop denken sessies of dagboekantekeningen. De door Shenton ontworpen reeks lijkt een bruikbare checklist om met name het informatiezoeken in verband met de virtuele jeugdbibliotheek in een verantwoord onderzoek gestalte te geven.

e) Negatieve effecten voorkomen

In artikel 17 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind wordt het recht op toegang tot informatie expliciet genoemd met verwijzing naar het belang van een diversiteit aan bronnen, internationale oriëntatie, en geestelijk en sociaal welzijn van het kind. In hetzelfde artikel wordt opgedragen aan de staat, de media, de ouders het kind te beschermen tegen negatieve effecten van informatie. Dit wordt veelal opgevangen door maatregelen als richtlijnen voor omroepen over tijdstip van uitzending; zelfregulering door de media-industrie etc.

Daarnaast wordt in toenemende mate gewerkt aan media-educatie, of in ruimere zin media-wijsheid, die kindern/iedereen leert om te gaan met nieuwe (media)technologie. Binnen de bibliotheekwereld wordt in sommige landen nadrukkelijk discussie gevoerd over filters; vaak onder invloed van de Amerikaanse vakdiscussie (zoo ook in Denemarken.)

In het IFLA Internet Manifest wordt hierover opgemerkt: "aast de vele waardevolle bronnen beschikbaar op internet, zijn sommige onjuist, misleidend en kunnen beledigend zijn. Bibliothecarissen moeten zorgen voor informatie en bronnen zodat gebruikers leren internet en elektronische informatie efficiënt en effectief te gebruiken. Ze moeten pro-actief verantwoorde toegang bevorderen en ondersteunen tot kwaliteitsinformatie via het netwerk voor al hun gebruikers, inclusief kinderen en jongeren."

3. Professioneel ontwikkelen van virtuele bibliotheekomgeving voor kinderen

a) IFLA richtlijnen

Jeugdbibliotheekwerk is nooit zo belangrijk geweest voor kinderen en gezinnen over de hele wereld als vandaag de dag. Toegang tot kennis en de multiculturele rijkdommen van de wereld, zowel als levenslang leren en informatievaardigheden zijn de prioriteiten in onze samenleving geworden. Een kwaliteitsbibliotheek voor kinderen voorziet kinderen met vaardigheden voor levenslang leren en omgaan met informatie, en stelt hen in staat deel te nemen en bij te dragen aan de gemeenschap. De bibliotheek moet steeds antwoorden op de toegenomen veranderingen in de samenleving en tegemoet komen aan de behoeften aan informatie, cultuur en ontspanning van alle kinderen. Elk kind dient vertrouwd te zijn en gemakkelijk te kunnen omgaan met de plaatselijke bibliotheek en de vaardigheden bezitten om de weg te vinden in bibliotheken in het algemeen.

De IFLA Richtlijnen voor Jeugdbibliotheekwerk zijn een aanvulling op de IFLA publicaties: Het IFLA/UNESCO Manifest over de Openbare Bibliotheek; De Dienstverlening van de Openbare Bibliotheek; Richtlijnen voor Ontwikkeling; en de Richtlijnen voor Bibliotheekwerk voor jongeren. Daarnaast heeft IFLA ook nog een Internet Manifest uitgebracht. Al deze documenten vormen het kader voor het leveren en ontwikkelen van bibliotheekdiensten aan kinderen en jongeren. Steeds

meer wordt daarbij ook uitgegaan van participatie door de doelgroep zelf in de vormgeving van de dienstverlening.

b) Ontwikkelen prototype Virtuele jeugdbibliotheek

Het gebruik van ICT neemt gestaag toe. De jongste generatie groeit op met PC's en internet als vanzelfsprekende instrumenten en bronnen. Zelfs door heel jonge kinderen worden zij gebruikt, ook om informatie te zoeken. Er is echter een groot gebrek aan systematische kennis over de vraag hoe kinderen gebruik maken van ICT en wat het beste aansluit op hun gebruikerswensen en behoeften. De vraag om inzicht in deze materie wordt steeds prangender.

In de setting van de bibliotheek zoeken gebruikers vaak naar informatie. Ook kinderen doen dat in toenemende mate digitaal. Daarom richt dit project zich specifiek op die context. Het onderhavige project voorziet in het bouwen van een digitale bibliotheek voor de jeugd als volwaardig product en dienst en voor het project als 'testbed' voor onderzoek. Het resultaat van het onderzoek wordt gebruikt voor het verbeteren en aanpassen van die digitale bibliotheek. Een dergelijk plan kan alleen op kwalitatief hoog niveau worden verwezenlijkt door samenwerking met academische partners, die bovendien een complementaire deskundigheid hebben. Het project kent een interdisciplinair begeleidingsteam, in de vorm van de projectpartners. De Vereniging van Openbare Bibliotheken is initiatiefnemer. Zij realiseert op dit moment een eerste versie van een digitale jeugd bibliotheek. Vanuit de vakgroep Information Retrieval van de Universiteit Twente worden de 'computerconcepten' uitgewerkt en uitgetest. De vraag naar optimaal gebruik van taal (en ook het niet-gebruik / het gebruik van beeldtaal) en de invloed op het gedrag wordt beantwoord vanuit het perspectief van ontwikkelingspsychologie (faculteit Sociale Wetenschappen) en de linguïstiek / taalbeheersing (faculteit der Letteren), beide onderdeel van de Universiteit Utrecht.

Bibliotheek.nl, de landelijke virtuele bibliotheek van de gezamenlijke openbare bibliotheken in Nederland, bestaat al sinds enige tijd. Bibliotheek.nl wordt ontwikkeld onder regie van de Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB), koepelorganisatie voor het stelsel van openbare bibliotheken (circa 500 organisaties) in Nederland. Systematisch wordt gebouwd aan een aanbod van diensten en producten dat als digitaal equivalent van de fysieke bibliotheek beschouwd kan worden. Het deel van de website, specifiek afgestemd op gebruik door jongeren, met name jonge kinderen, is niet ingevuld. Het aanbod (digitale content en bijbehorende zoekmogelijkheden etc.) is voorsnog niet specifiek afgestemd op kinderen.

Projectomschrijving

Het project de digitale jeugdbibliotheek is erop gericht een digitale jeugdbibliotheek te realiseren als onderdeel van Bibliotheek.nl., die aanspreekt bij - en optimaal bruikbaar is voor iedereen onder de 12 jaar. Die jeugdbibliotheek zal diensten en producten aanbieden die aansluiten op de wensen, behoeften en de belevingswereld van jonge kinderen. Het project wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de VOB, in samenwerking met de Universiteiten van Twente en Utrecht en Medialab.

Het project kent drie hoofdcomponenten: onderzoek, ontwikkeling en uitwerken van exploitatiemodel. In het project wordt wetenschappelijk onderzoek naar diverse aspecten van het gebruik door jonge kinderen van internet diensten, gecombineerd met het ontwikkelen van een pilot dienst. In een iteratief proces van onderzoek, testen en ontwikkeling zal de digitale jeugdbibliotheek gestalte krijgen.

In 2005 en 2006 is reeds door de VOB op eigen kracht een prototype van de digitale jeugdbibliotheek gerealiseerd. Deze "versie 0.1" dient als uitgangspunt voor het project. Het project start met een aanloop naar versie 0.2 van de digitale jeugdbibliotheek. In de eerste fase wordt gekeken naar beschikbare onderzoekservaringen en gegevens en wordt het onderzoek nader afgekaderd. Daarna wordt het prototype (versie 0.1 en verder) aan een grondige test onderworpen en beoordeeld op die aspecten die de belangrijkste rol spelen ten aanzien van bruikbaarheid van de instrumenten voor de doelgroep. Daarbij wordt met name aandacht besteed aan begrip en waardering door de kinderen. Aspecten van design, interface (representatie), gebruik van beelden/taal, de samenstelling van de inhoud etc. etc. worden daarbij expliciet onderzocht.

4. Onderzoeksvragen

In de onderzoekscomponent zullen de volgende vragen aan de orde komen :

- Op welke wijze maken jonge kinderen op internet (en off-line) gebruik van digitale diensten en producten?
- Wat zijn de optimale ergonomische aspecten van de beoogde digitale jeugdbibliotheek, aan welke eisen moet de interface voldoen?
- Welke zoekstrategieën hanteren kinderen? Hoe gaan ze te werk? Welke zoekcategorieën hanteren ze? Wat is hun perceptie van zoeken en vinden?
Meer specifiek kunnen hier de volgende aspecten worden onderscheiden
 - Linguïstische (hoe worden categorieën in taal aangeduid? Wat is de optimale formulering?),
 - Cognitief-conceptuele: Welke zijn de aansprekende categorieën, op welke niveau van abstractie zijn ze afgegrensd?; en
 - Beeld/ergonomische: Wat is de interface? Hoe is die vormgegeven in termen van pagina-indeling, pictogrammen, etc.
- Welke behoefte bestaat er bij de doelgroep aan multimediale bronnen en op welke dienen deze ontsloten te worden?
 - Hoe kunnen dergelijke bronnen worden geoptimaliseerd wat betreft aansluiting op kennis, vaardigheden en interesses van deze gebruikers?
- Op welke manier kan de digitale jeugdbibliotheek een rol van betekenis spelen bij de ontwikkeling van internet communities, die bovendien aansluit bij de algemene functie van Bibliotheek.nl en de daarbij behorende (inhoudelijke) producten en diensten.

Onderzoeksmethoden

Naar deze aspecten zal eerst inventariserend en theorievormend en vervolgens toetsend onderzoek worden gedaan. Daarbij wordt gebruik gemaakt van convergerende onderzoeksmethoden: behalve focus-groepen en hardop denkonderzoek, wordt ook innovatief eye-tracking onderzoek verricht (de bij Letteren in Utrecht beschikbare Tobi eye-tracker die wordt ingezet tijdens het project, is zeer geschikt voor onderzoek met kinderen).

In dit empirisch onderzoek wordt steeds systematisch nagegaan wat de cognitieve en affectieve effecten zijn op de kinderen, zowel tijdens (proces van informatiezoeken) als na (representatie van de informatie achteraf) het werken met de virtuele jeugdbibliotheek. Experimentele methoden zijn *eye-tracking*, reactietijdregistratie, vragenlijst naar begrip en waardering.

5. Stand van zaken

Het project boekt op vele aspecten voortgang. Zo'n 15 bibliotheken werken nu verder aan het prototype van de Virtuele jeugdbibliotheek. Zij dragen bij aan de verdere invulling van de website en de diverse rubrieken, zoals Informatie en links, Nieuws, Lezen, Kijken en Luisteren en de Rubriek Doen.

Ook de samenwerking met de kinderen heeft gestalte gekregen. Niet alleen in Heerhugowaard bijvoorbeeld bij de inrichting van de jeugdbibliotheek, maar ook bij de invulling van de Virtuele Jeugdbibliotheek. Kinderen zijn werkelijk actief als co-producent. Zo zijn er inmiddels enkele filmpjes gemaakt door kinderen uit Tilburg, Culemborg en Roosendaal, die op de site beschikbaar komen voor podcasting. Ze kunnen ook op de lokale (jeugd)site worden opgenomen. De pilot podcasting wordt nog geëvalueerd.

Met tal van organisaties op het gebied van luisterboeken, muziek, poëzie, spel, digitale prentenboeken worden contacten gelegd om te bekijken of opname in de virtuele jeugdbibliotheek wenselijk en mogelijk is.

Verschillende lokale en regionale initiatieven en digitale toepassingen o.a. leestips en -advies, worden bekeken op haalbaarheid en geschiktheid voor de landelijke site.

Tevens zijn afspraken gemaakt over inzet van uren en rolverdeling binnen de verschillende netwerken. Na de zomer 2007 wordt het exploitatiemodel verder uitgewerkt.

Het onderzoeksproject kan, na een enigszins trage aanloopfase (drie universitaire afdelingen) inmiddels een flink vaart maken door de aanstelling van de (promotie)onderzoeker, per september 2007. Deze vindt dan al literatuur en praktijkervaring gereed voor gebruik en inpassing in de verschillende onderdelen.

Literatuur

Delfos, M.F., *'Luister je wel naar mij? Over communiceren met kinderen*, SWP, Amsterdam, 2000.

Gross, M., *Imposed queries in the school library media center: a descriptive study*, University of California, Los Angeles, 1998.

Koren, M. (red.), *Wat vragen kinderen? Inlichtingenwerk in de jeugdbibliotheek*, NBLC, Den Haag, 2003. (Bibliotheekverkenningen deel 3)

Kuhlthau, C., *Seeking Meaning. A Process Approach to Library and Information Services*, Ablex, Norwood NJ, 1993.

Lund, H., Niels Ole Pors (et al.), *Er det bedre uden?*, Copenhagen, Danmarks Biblioteksforening, 2004.

Madden, A., N. Ford, D. Miller, Information resources used by children at an English secondary school. Perceived and actual levels of usefulness, in: *Journal of Documentation* 3, 2007, p. 340-358.

Madden, A., N. Ford, D. Miller, Ph. Levy, Children's use of the internet for information seeking. What strategies do they use, and what factors affect their performance? In: *Journal of Documentation* 6, 2006, p. 744-761.

Rydsjö, K., A. Elf, *Studier av barn- och ungdomsbibliotek*, Stockholm, 2007.

Shenton, A., Children's information needs, why do we know so little, in: *Update* 1, January 2004, p. 30-31.

Shenton, A., Research into young people's information seeking: perspectives and methods, in: *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*, 4, 2004, p. 243-254.

Verdrag inzake de Rechten van het Kind, Verenigde Naties, New York, 20 november 1989.